

KORIŠĆENJE ARHIVSKE GRAĐE ZA POTREBE FIZIČKIH I PRAVNIH LICA U DOKAZNE SVRHE*

Jovan Popović

Pošto je opšta tema Kongresa korišćenje arhivske građe u načne svrhe, to sam odlučio da za koreferat prijavim temu »Korišćenje arhivske građe za potrebe fizičkih i pravnih lica kao dokazno sredstvo (uverenja, potvrde, overeni prepisi, reprografije i dr.)«. Ovo zato jer je opšti interes sagledati ovo pitanje, a o njemu je do sada vrlo malo raspravljano. Ovo je i vrlo delikatna tema, upravo i zbog toga što se, i pored očekivanja, nisu doneli posebni propisi koji bliže regulišu pitanje izdavanja isprava.

Smatram da postoji preterana šarolikost u SFRJ i u ovom pogledu, iako nisam protiv bogatstva, sloboda i raznolikosti. Međutim, u osnovi, barem u većem delu materija bi ipak morala biti na jednak način pravno normirana, jer je i rezultat u krajnjem slučaju u načelu isti. U cilju ublažavanja tog problema, predlažem da se izvrši ujednačavanje i u zakonima o zaštiti arhivske građe kao što je to regulisano saveznim, republičkim i pokrajinskim zakonima kada izdavanje određene isprave, prepisa i dr. spada u nadležnost suda i opštine.

I. UVOD

Arhivska građa se koristi kao dokazno sredstvo za potrebe fizičkih i pravnih lica i za načne, stručne, studijske, publicističke, informativne, kulturno-prosvetne, istraživačke i druge namene.

Korišćenje arhivske građe regulisano je zakonskim i podzakonskim propisima i samoupravnim opštim aktima kako za potrebe pravnih tako i fizič-

* Koreferat pročitao na Kongresu arhivskih radnika Jugoslavije u Novom Sadu od 17. do 19. X. 1984. godine.

kih lica. Korišćenje arhivske građe za potrebe fizičkih i pravnih lica kao dokazno sredstvo nameće arhivima obavezu izdavanja javnih isprava (uverenja, potvrda, prepisa, reprografisanje dokumenata i dr.).

Zakonska obaveza arhiva bila bi izdavanje isprava o činjenicama sadržanim u arhivskoj građi. Isprave se u užem smislu smatraju pismenim koje se sastavlja i izdaje u cilju da se time utvrdi postojanje ili nepostojanje nekog događaja, okolnosti ili činjenica. Javna isprava prema ZUP-u je isprava koju u propisanom obliku izdaje državni organ u granicama svoje nadležnosti.

U upravnom postupku ispravom se dokazuje ono što se u njoj potvrđuje, izjavljuje ili određuje, na primer rešenje, dozvola, odobrenje, uverenje i sl. Ona je pun dokaz u upravnom postupku. Isprave, koje služe kao dokaz, podnose stranke ili ih pribavlja organ koji vodi postupak. Uverenje je najčešća i najvažnija vrsta isprava koje se podnosi u upravnom postupku.

Arhivi takođe, osim izdavanja fotokopija odnosno overenih prepisa, izdaju najčešće uverenja na traženje fizičkih i pravnih lica o činjenicama sadržanim u arhivskoj građi. Fizička i pravna lica kojima najčešće ostvaruju neka svoja prava, odnosno koriste ih kao dokazna sredstva koja imaju snagu javne isprave. Svaka tako izdata javna isprava može se pobijati drugim pravnim sredstvima ukoliko za to postoji interes i osnov.

Osim uverenja arhivi po zahtevu fizičkih ili pravnih lica, mada ređe, izdaju i potvrde o određenim činjenicama sadržanim u arhivskoj građi.

Pored uverenja i potvrda, arhivi izdaju overene prepise arhivske građe i reprografisane dokumente.

Najčešći zahtevi fizičkih i pravnih lica odnose se na traženje podataka o činjenicama sadržanim u arhivskoj građi. Potrebe su iskazane najviše u traženju podataka koji se odnose na radni staž, kvalifikacije, učestvovanje u ratovima, činove, dodeljivanje priznanja, nagrade i odlikovanja, bolest i ležanje u bolnicama, na zatvore, logore i sl., na imovinsko-pravne odnose, posed, vlasništvo, promenu prebivališta, kolonizaciju, nacionalizaciju, arondaciju, eksproprijaciju, sticanje vlasništva, učestvovanje na saveznim, regionalnim i lokalnim akcijama, presude, rešenja, odluke, osnivanje, integrisanja, likvidiranje, registracija i dr. organizacija udruženog rada i drugih pravnih lica i sl.

Zakoni, koji regulišu postupak korišćenja arhivske građe kao dokazno sredstvo za potrebe fizičkih i pravnih lica kod izdavanja isprava, su dosta brojni i šaroliki. Osnovni zakon, koji reguliše obezbeđenje pravilne primene materijalno-pravnih propisa iz različitih oblasti društvenog života (privrede, zdravlja, obrazovanja, kulture, javnog reda i mira i dr.), je Zakon o opštem upravnom postupku (ZUP).¹ Postupak mora postojati jer se ne sme ostaviti da organi u rešavanju određenih upravnih stvari sami iznalaze putove i sredstva radi pravilne primene materijalnih propisa pa bi u tom slučaju bilo proizvoljnosti i samovolje u radu.

Sve do stupanja na snagu Zakona o opštem upravnom postupku 1956. godine u nas nije bilo propisa kojima se regulisao postupak izdavanja uverenja. U tom Zakonu se tada prvi put pojavljuju takve odredbe. Donošenjem Zakona o opštem upravnom postupku 1978. godine unete su određene izmene odredaba (član 171, 172) koje se odnose na izdavanje uverenja. Međutim tim odredbama regulisana su samo osnovna pitanja o uverenjima. Očekivalo se

¹ Zakon o opštem upravnom postupku (Sl. list SFRJ, 1979. god.)

donošenje drugih odgovarajućih propisa kojima bi se materija o uverenjima konačno regulisala. Međutim, odredbe ZUP-a o uverenjima ostale su i dalje jedini osnov za njihovo izdavanje.

Pored ZUP-a i drugi posebni zakoni predvideli su i normirali određena specifična pitanja u vezi sa izdavanjem uverenja u pojedinim specifičnim oblastima.²

Ipak može se reći da su određena pitanja u vezi sa postupkom izdavanja uverenja regulisana pa su upravo zbog togla odredbe o uverenjima obavezne za one organe i organizacije koje su po osnovu tih odredbi dužne da strankama izdaju uverenja.

Pored Zakona o opštem upravnom postupku postoje i drugi zakonski propisi koji regulišu ovu oblast, i to zakoni o zaštiti arhivske građe na nivou federacije, republika i pokrajina,³ te zakoni o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa u republikama i pokrajinama.

Podzakonski akti, koji takođe regulišu ovu oblast, su uputstva o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa, Pravilnik o uslovima za korišćenje arhivske građe koji je donio Komitet za kulturu i nauku SR Slovenije (Uradni list SRS, od 1. VI. 1981. godine).

Ostali propisi, koji regulišu ovu oblast, su normativna akta — pravilnici o korišćenju arhivske građe u svakom arhivu koje donosi nadležni organ upravljanja, odnosno direktor arhiva ukoliko je arhiv organ uprave (Arhiv Jugoslavije, Arhiv SR Makedonije, Arhiv SR Slovenije).

² Postoje dve vrste upravnog postupka: opšti upravni postupak i posebni upravni postupci.

Opšti upravni postupak obuhvata pravna pravila koja su zajednička za postupak i rad najvećeg broja organa uprave, ili i drugih državnih organa i organizacija kada primenjuju materijalno-pravne propise u upravnim stvarima. Odredbe ZUP-a dužni su da poštuju svi organi i organizacije kada rešavaju o pravima i obavezama ili pravnim interesima pojedinaca, pravnog lica i druge stranke. Drugim rečima, uvek kada se na osnovu materijalnog propisa rešava upravna stvar bez obzira ko vodi konkretni upravni postupak, organ uprave, ovlašćena organizacija udruženog rada ili neki drugi državni organ obavezno postupaju po pravilima ZUP-a.

Pravila opšteg upravnog postupka odlikuju se širinom i elastičnošću, pa se lako primenjuju u raznim upravnim oblastima i od strane raznih organa i ovlašćenih organizacija. Specifičnost pojedinih oblasti zahteva da se samo pojedina pitanja regulišu na drugačiji način nego što je to regulisano pravilima opšteg upravnog postupka.

Svaki organ ili ovlašćena organizacija, kada rešava o određenoj upravnoj stvari dužna je da primenjuje u svom radu posebna pravna pravila (posebni upravni postupak), ukoliko ona postoje. U tom slučaju ne primenjuju se odredbe opšteg upravnog postupka.

Prema tome, pravila opšteg upravnog postupka, u odnosu na pravila posebnih upravnih postupaka, imaju supsidijaran karakter, tj. karakter dopunjujućeg pravila. To znači da se pravila opšteg upravnog postupka primenjuju samo ako neke radnje ili faze upravnog postupka nisu u potpunosti ili nisu uopšte regulisane.

³ Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi (Sl. list SR BiH, 9/74); Zakon o arhivskoj djelatnosti (Sl. list SR CG, br. 11/78); Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima (Nar. nov. SRH, br. 25/78); Zakon o arhivskata dejnost (Sl. vesnik SRM, br. 47/73); Zakon o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, br. 1/81); Zakon o zaštiti kulturnih dobara (Sl. glasnik SRS, br. 28/77); Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi (Sl. list SAPK, br. 50/76); Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi (Sl. list SAPV, 22/73 i 7/77); Zakon o Arhivu Jugoslavije (Sl. list SFRJ, br. 6/73 i 18/76); Zakon o organizaciji i delokrugu saveznih organa uprave i saveznih organizacija (Sl. list SFRJ, br. 22/78).

Raznolikost u statusu arhiva se ujedno iskazuje ne samo kod donošenja normativnih akata već i kod postupka, osnova i nadležnosti za izdavanje uverenja, prepisa i drugih isprava, o čemu će kasnije biti reči.

Pošto u arhivskoj delatnosti ne postoji poseban zakon koji reguliše postupak kada se rešava o interesima pravnih i fizičkih lica, to su arhivi dužni da kod izdavanja uverenja i dr. primenjuju odredbe ZUP-a.

Da postoje dosta izražene razlike u pogledu zakonskog regulisanja ove materije, najbolje ćemo se uveriti upoređivanjem određenih odredbi zakona o zaštiti arhivske građe na nivou federacije, republika i pokrajina, koji predviđaju ili ne predviđaju pitanje izdavanja uverenja, prepisa, reprografije i sl.

Zakon o zaštiti kulturnih dobara SR Srbije (Sl. glasnik SRS, br. 28/77) u čl. 129. predviđa »na zahtev građana, u skladu sa Zakonom o opštem upravnom postupku, arhivi izdaju uverenja o činjenicama koje su sadržane u arhivskoj građi koju čuvaju, a odnose se na njihova prava iz udruženog rada. Arhivi mogu izdavati i prepise dokumenata koje čuvaju kao arhivsku građu«. Navedenim članom Zakona je preneto javno ovlašćenje na užoj teritoriji SR Srbije da arhivi mogu izdavati uverenja, prepise i dr.

Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima u SR Hrvatskoj (Sl. novine SRH, br. 25/78) je takođe bliže članom 41, stav 1. alineja 3, razradio pitanje korišćenja arhivske građe za potrebe građana: »Arhivi daju podatke, izdaju izvode iz dokumenata i overavaju prepise dokumenata na zahtjev državnih organa, OUR-a i drugih samoupravnih organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, građansko-pravnih lica i pojedinaca.«

Zakonom za arhivskata dejnost u SR Makedoniji (Sl. vesnik SRM, br. 47/73) je isto predviđeno čl. 30: »Za potrebe pojedinaca arhivi izdaju uverenja kao i kopije i prepise za činjenice koje sadrži arhivska građa koje se odnose na regulisanje radnih i imovinsko-pravnih odnosa, školskih i stručnih kvalifikacija i sl.«

Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi SAP Kosova (Sl. list SAPK, br. 50/76) u čl. 19. predviđa: »Arhivi izdaju uverenja o činjenicama sadržanim u arhivskoj građi po odredbama Zakona o opštem upravnom postupku.«

Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi SAP Vojvodine (Sl. list SAPV, br. 27/73) na isti način kao i Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi SAP Kosova regulisao je pitanje izdavanja uverenja. Znači, zakonima pokrajina preneti su javna ovlašćenja na arhive shodno članu 171. Zakona o opštem upravnom postupku.

Zakon o naravni in kulturni dediščini SR Slovenije (Uradni list SRS, br. 1/81) u čl. 94. stav 1. alineja 6. predviđa da »arhivi izdaju prepise dokumenata i potvrde na osnovu dokumenata«.^{3a}

Zakon o Arhivu Jugoslavije (Sl. list SFRJ, br. 6/73 i 18/76), čije su pojedine odredbe i dalje na snazi i nakon donošenja Zakona o organizaciji i delokrugu saveznih organa uprave i saveznih organizacija, nije predviđao mogućnost izdavanja uverenja o činjenicama sadržanim u arhivskoj građi koju čuvaju niti da mogu izdavati prepise i dr. Međutim, praksa je bila sasvim

^{3a} Republički sekretariat za pravosuđe i upravu u vezi sa primenom člana 171. i 172. ZUP-a dao je stručna uputstva. Uputstvo je dato iz razloga jer se prilikom njihovog izdavanja nailazilo na mnoge nedostatke. Toga sada manje ima.

drugačija iako je to formalno u suprotnosti sa ZUP-om. U predlogu zakona o zaštiti arhivske građe federacije predviđeno je da »Arhiv Jugoslavije, arhivi i arhivska odeljenja na nivou federacije na zahtjev fizičkih i pravnih lica dužni su da daju tim licima podatke o činjenicama koje su sadržane u arhivskoj građi koju čuvaju. Podaci o činjenicama iz prethodnog stava koji se odnose na ostvarivanje prava iz radnog odnosa mogu se izdavati u vidu uverenja u skladu sa Zakonom o opštem upravnom postupku.«

Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi u SR BiH (Sl. list SR BiH, br. 9/74) nije preneo javna ovlašćenja na arhive u Bosni i Hercegovini u skladu sa ZUP-om, ali je članom 19. predviđeno samo »(...) opštim aktom arhiva odnosno organa i organizacija kod kojih se nalazi arhivska građa određuju se uslovi za njeno korišćenje«. To nije u skladu sa zakonskim propisima, jer je poznato kako se i ko prenosi javna ovlašćenja.

Iz Zakona o arhivskoj delatnosti u SR Crnoj Gori (Sl. list SR CG, br. 11/78) ne proizilazi da arhivi u toj Republici mogu izdavati uverenja i vršiti overe prepisa za potrebe fizičkih i pravnih lica.

Da bi se autor ovog rada uverenio kakva je praksa u pogledu izdavanja uverenja i prepisa od strane arhiva, obratio se anketnim upitnikom republičkim i pokrajinskim arhivima i još jednom određenom broju arhiva. Odgovora je stiglo vrlo malo. Odgovori na pitanja da li izdaju uverenja i na osnovu kog propisa i člana bili su kratki pa i dosta slični. Osnov su uglavnom tražili u članu 171. ZUP-a koji nije osnov i ne proizvodi pravno dejstvo ukoliko se ne spomenu i drugi propisi, ukoliko su doneti (prenošenje javnih ovlašćenja, podzakonski propisi, evidencije i dr.).

Odgovori iz SR Slovenije⁴ i SR Hrvatske⁵ su bliže i pravilnije odredili osnove za izdavanje uverenja.

Što se tiče odgovora na pitanje da li vrše overe prepisa i na osnovu kog propisa, odgovori su nejasni, kao na primer: »Reprografisani dokumenti overavaju se velikim štambiljem uz potpis«, bez ikakvog bližeg objašnjenja, ili na primer: »Vrši se overavanje prepisa i reprografisanih dokumenata«. Karakteristično je da se niko nije pozvao na odredbe zakona koji na nivou republika i pokrajina regulišu overu potpisa, rukopisa i prepisa, zakone o administrativnim taksama, zakone o zaštiti arhivske građe i samoupravne opšte akte (izuzev, kao što je rečeno, Arhiv SR Hrvatske i SR Slovenije).

Ukoliko nema preambule bilo za uverenja, bilo za overe i prepise dokumenata, smatram da se postavlja pitanje valjanosti takvih dokumenata. No u svakom slučaju potreba, racionalnost, ekonomičnost i praksa navode na neophodnost takvog izdavanja.

Pošto je uverenje najčešći upravni akt i njegovo donošenje spada u nadležnost države (organa uprave), ako javnim ovlašćenjima to nije preneto na samoupravne organizacije ili zajednice, i da se kod njegovog izdavanja najčešće sprovodi upravni postupak, to će posebno ovaj vid javne isprave biti i obrađen.

⁴ Arhiv SR Slovenije se poziva na odredbe Zakona o prirodnoj i kulturnoj baštini i Pravilnik o načinu korišćenja arhivske građe.

⁵ Arhiv SR Hrvatske naveo je određeni član Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima koji regulišu pitanje izdavanja uverenja.

II. UVERENJE

Uverenje je najčešća i najvažnija vrsta isprava koja se podnosi u upravnom postupku. Ona nemaju karakter rešenja. Uverenjem se ništa ne rešava, već se sa njim samo potvrđuju činjenice.

Da bi se podrobno moglo prići analizi izdavanja uverenja, a pogotovu od strane arhiva, moraju se komparirati članovi 171 i 172. ZUP-a i svaki pojedinačno koji načelno regulišu ovu, kako je teoretičari nazivaju — »jednu od najčešćih i najtežih nezgoda upravnog postupka«, koja ujedno služi kao »kralj dokaza«.

Član 171. ZUP-a glasi:

»1. Državni organi izdaju uverenja o činjenicama o kojima vode službenu evidenciju.

2. Pod uslovima iz stava 1. ovog člana, samoupravne organizacije i zajednice izdaju uverenja o činjenicama u vezi sa poslovima koje vrše na osnovu javnog ovlašćenja.

3. Uverenja o činjenicama o kojima se vodi službena evidencija moraju se izdavati saglasno podacima službene evidencije. Takva uverenja imaju značaj javne isprave.

4. Pod službenom evidencijom podrazumeva se evidencija koja je ustanovljena propisom, odnosno samoupravnim opštim aktom organizacije ili zajednice kojoj je povereno javno ovlašćenje.

5. Uverenje o činjenicama o kojima se vodi službena evidencija izdaje se stranci na usmeni zahtev, po pravilu, istog dana kada je stranka zatražila izdavanje uverenja, a najdavnije u roku od petnaest dana, ako propisom kojim je ustanovljena službena evidencija nije drukčije određeno.«

Član 172. ZUP-a glasi:

»1. Državni organi, odnosno samoupravne organizacije i zajednice izdaju uverenja i o činjenicama o kojima ne navode službenu evidenciju ako je to zakonom određeno. U tom slučaju činjenice se utvrđuju u postupku propisanim odredbama ove glave.

2. Uverenje izdato na način predviđen u stavu 1. ovog člana ne vezuje organ kome je podneto kao dokaz, i koji ima da rešava o stvari. Ovaj organ može iznova utvrđivati činjenice navedene u uverenju.

3. Uverenje se stranci izdaje, odnosno rešenje o odbijanju zahteva donosi i stranci dostavlja u roku od trideset dana od dana podnošenja zahteva, i ako se tako ne postupi, smatra se da je zahtev stranke odbijen.«

Postavlja se pitanje da li arhivi i po osnovu koja od dva navedena člana imaju pravo izdavati uverenja. Jer, po članu 171, stav 1. arhivi, odnosno bar svi arhivi, nisu državni organi, a formalno pravno pitanje je da li vode službenu evidenciju. Međutim, stav 2. istog člana omogućava samoupravnim organizacijama i zajednicama izdavanje uverenja »o činjenicama u vezi sa poslovima koje vrše na osnovu javnog ovlašćenja«, svakako saglasno »podacima službene evidencije«.

Šta su to javna ovlašćenja i ko ih može poveravati samoupravnim organizacijama i zajednicama? Javna ovlašćenja su prenošenje određenih upravnih poslova sa organa uprave u delokrug samoupravnih organizacija i zajednica, radi efikasnijeg vršenja određenih poslova, a najčešće se odnose na ostvarivanje prava i obaveze fizičkih i pravnih lica. U tim slučajevima ti subjekti vrše poverene poslove u ime odgovarajuće društveno-političke zajednice čija im je skupština i poverila vršenje tih poslova.

Javna ovlašćenja se mogu poveriti samoupravnim organizacijama i zajednicama samo prema saveznim, republičkim i pokrajinskim zakonima i odlukama opštinskih skupština zasnovanih na zakonu. Ako su zakonima na nivou federacije, republika i pokrajina ili odluka zasnovanih na zakonu preneti i javna ovlašćenja na arhive da izdaju uverenja, postavlja se pitanje da li arhivi vode službene evidencije u vezi sa poslovima koje obavljaju.⁶ Pod službenom evidencijom podrazumeva se evidencija koja je ustanovljena propisom ili samoupravnim opštim aktom organizacije ili zajednice kojoj je povereno javno ovlašćenje.

Preuzimanjem arhivske građe po isteku roka od 30 godina preuzimaju se i sve službene evidencije od stvaraoca građe, koju čuvaju i njome raspoložu nadležni arhivi. Znači, u arhive skupa sa fondovima stižu na čuvanje, zaštitu i korišćenje, i službene evidencije. Ovde se pre svega misli na matične knjige, delovodnike, upisnike i dr. Ta uredno vođena službena evidencija od momenta prijema je posed arhiva koji na osnovu nje izdaju i uverenja. No, potrebno je istaći i to da arhivi o primljenoj građi vode i knjigu prijema arhivske građe i druge evidencije ustanovljene bilo zakonskim ili drugim propisima.

Iz člana 172. ZUP-a proizilazi da državni organi, odnosno samoupravne organizacije i zajednice izdaju uverenja i o činjenicama o kojima ne vode službenu evidenciju samo ako je to zakonom određeno. U tom slučaju činjenice se utvrđuju u sprovedenom postupku propisanim odredbama ZUP-a (čl. 135). Iz toga proizilazi da organ koji rešava u postupku može tražiti od stranke uverenje kao dokazno sredstvo o činjenicama o kojima se ne vode službene evidencije samo ako je zakonom propisano da se takva činjenica dokazuje uverenjem. Iako se obavezno traži sprovođenje postupka kod utvrđivanja činjenica radi izdavanja ovakva vida uverenja kada se ne vode službene evidencije, organ koji traži takav dokaz može iznova utvrđivati činjenice navedene u uverenju. Vršeći kompariranje ova dva člana, autor smatra da arhivi mogu, treba i obavezni su da izdaju uverenja na osnovu čl. 171. ZUP-a, pre svega iz razloga jer im je to omogućeno na osnovu javnih ovlašćenja što je uglavnom uneto u zakonima o zaštiti arhivske građe na nivou republika

⁶ Prema objašnjenju bivš. Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za opštu upravu br. 08-11765/1-60, delovodnik je službena evidencija, jer je Uredbom o kancelarijskom poslovanju propisana dužnost svakog organa da vodi urednu evidenciju o svim primljenim i sopstvenim predmetima, a osnovna knjiga evidencije akata jeste delovodnik. S obzirom na to, delovodnik je službena evidencija akata organa, odnosno organizacija, zbog čega je organ, odnosno organizacija, dužan izdavati uverenja o činjenicama o kojima su podaci upisani u delovodnik. Pored osnovne evidencije (delovodnik i sl.), prema Uredbi o kancelarijskom poslovanju (v. čl. 7. st. 2) za pojedine vrste akata mogu se voditi i posebne evidencije, kao što su upisnici.

i pokrajina i što sa građom preuzimaju i evidencije a i omogućeno im je i dužni su da vode i sopstvene službene evidencije, i najzad, što se radi o činjenicama u vezi sa poslovima iz nadležnosti koju obavljaju.

Izdavanje uverenja, na osnovu čl. 172. ZUP-a je čisto upravna stvar i obavezno je vođenje upravnog postupka ako je zakonom to propisano pa se osnov i obaveza za izdavanje takvih isprava ne može tražiti od arhiva. Izdavanje ovakvog vida uverenja nije i ne treba da bude praksa arhiva. To treba da sprovede određeni osposobljeni i ovlašćeni organ. To znači da je ispravna praksa arhiva kada u smislu čl. 172. ZUP-a odbijaju stranke od zahteva za izdavanje uverenja o činjenicama o kojima ne vode službenu evidenciju i kad ih upućuju na organe nadležne za rešavanje određene upravne stvari.

Prilikom izdavanja uverenja arhivi su dužni da se pozovu na odredbu čl. 171. ZUP-a, određeni član Zakona o zaštiti arhivske građe na nivou federacije, republike, odnosno pokrajine, eventualno podzakonskog akta (SR Slovenija) i na svoje samoupravne akte.

Svako uverenje treba da sadrži: naziv arhiva koji izdaje uverenje, broj i datum tog uverenja, na čiji zahtev se izdaje, zakonski osnov za izdavanje, naziv ovog akta, kratak, jasan, tačan i potpun opis činjenica koje se potvrđuju ili navode u uverenju, na osnovu koje službene evidencije se izdaje uverenje i to sa konkretnim podacima, naziv evidencije, broj godina upisa i evidencija kartoteke, odnosno registar, potpis direktora ili ovlašćenog lica i pečat. Kada uverenje izdaje arhiv, treba pored toga navesti i naziv ili signaturu fonda i oznaku pod kojom je evidencija svrstana u fondu. Uverenje se kuca u dva primerka. Kopija se čuva u arhivu. Izdato uverenje podleže plaćanju ili oslobađanju takse na osnovu Zakona o taksama u federaciji, republikama i pokrajinama.⁷ Na samom uverenju mora se označiti da li je plaćena taksa ili je izdavanje uverenja oslobođeno plaćanja takse, kao i zakonski propis koji to reguliše.

Kod izdavanja uverenja mora se obavezno voditi računa o rokovima koji su predviđeni ZUP-om.

III. IZDAVANJE PREPISA DOKUMENATA (KOPIJA, FOTOKOPIJA I DR.)

Arhivi izdaju prepise, kopije ili izvode iz dokumenata koje čuvaju kao arhivsku građu na zahtev fizičkih i pravnih lica. Izdavanje prepisa dokumenata regulisano je zakonskim i podzakonskim propisima i samoupravnim opštim aktima. Pre svega, ovo pitanje je načelno regulisano zakonima o ove-

⁷ Zakon o saveznim administrativnim taksama (Sl. list SFRJ, br. 11/79); Zakon o tarifi saveznih administrativnih taksa (Sl. list SFRJ, br. 20/84); Zakon o administrativnim taksama (Sl. list SR BiH, br. 21/77 i 28/81); Zakon o administrativnim taksama sa Tarifama (Sl. list SR CG, br. 16/78); Zakon o administrativnim taksama (s Tarifom) (Sl. novine SRH, br. 11/73, 24/75, 14/78); Zakon za administrativni taksu (s Tarifom) (Sl. vesnik SRM, br. 45/72, 30/77); Zakon o upravnih taksah (s Taksenom tarifom) (Uradni list SRS, br. 7/72, 23/77, 11/79, 23/82); Zakon o administrativnim taksama (Sl. glasnik SRS, br. 23/77, 32/78 i 55/82); Zakon o administrativnim taksama (Sl. list SAPV, br. 16/78, ispravka 22/78 i 8/80); Zakon o administrativnim taksama (Sl. list SAPK, br. 23/79 i 12/80).

ravanju potpisa, rukopisa i prepisa na nivou republika i pokrajina.⁸ Podzakonskim propisima — uputstvima o izvršavanju zakona o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa⁹ je bliže regulisana ova oblast.

Odmah se nameće pitanje da li je to to i da li arhivi imaju pravo vršiti prepise odnosno overe dokumenata, izvode i fotokopije arhivske građe koju čuvaju. Zakoni i uputstva na nivou republika i pokrajina o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa su skoro jednako regulisali ovu materiju. Naime, overavanje prepisa je potvrđivanje istovetnosti prepisa sa njihovom izvornom ispravom. Fotokopija isprava i drugih dokumenata ima karakter prepisa. Svakako da se overavanjem dokumenata ne potvrđuje istinitost sadržaja isprava.

Pod navedenim propisima u načelu overavanje prepisa vrše nadležni opštinski organi uprave i nadležni opštinski sudovi. Dat je i postupak. (Prepis koji se ima overiti mora se uporediti sa izvornom ispravom. Prepis se mora sa izvornom ispravom slagati i u pravopisu, interpunkciji i skraćivanju reči. Ako su u izvornoj ispravi neka mesta ispravljena, preinačena, brisana, preortana, umetnuta ili dodana, mora se to u potvrdi i overi prepisa navesti. Ovako će se postupiti i u slučaju kada je isprava pocepana, oštećena ili ako je inače po spoljašnjem obliku očito sumnjiva. Kada se overava prepis samo jednog dela isprave ili izvod iz koje isprave, prepis mora biti tako sačinjen da se iz njega jasno vidi koji su dijelovi isprave ostali neprepisani.)

Međutim, postoje i posebni slučajevi overavanja (inostranstvo, zemljišno-knjižne stvari, itd.).

Overavanje potpisa i prepisa isprava potrebnih za regulisanje radnih odnosa lica u radnom odnosu može vršiti organ ili organizacija odnosno njen rukovodilac ili drugo službeno lice koje on ovlasti.

Iz navedenih odredbi, osim u slučajevima prepisa iz radnih odnosa lica u radnom odnosu, jedini nadležni organi su opštine i opštinski sudovi. U većini zakona o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa rečeno je da overavanje može vršiti i neko treći (osim opštine i suda) ukoliko je to zakonom određeno.

U pojedinim zakonskim odredbama zakona o zaštiti arhivske građe na nivou republika (SR Srbije, SR Slovenije, SR Makedonije, SR Hrvatske) govori se o obavezi i mogućnosti arhiva da izdaju prepise dokumenata, izvode i fotokopije iz arhivske građe koju čuvaju. Znači, u navedenim republikama je omogućeno arhivima da vrše overe prepisa i izdaju fotokopije dokumenata.

⁸ Zakon o uveravanju propisa, rukopisa i prepisa (Sl. gl. SRS, br. 29/72); Zakon o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SR BiH, br. 37/72, 39/75); Zakon o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SR CG, br. 8/72); Zakon o ovjeravanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. novine SRH, br. 6/74); Zakon o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. vesnik SRM, br. 31/72); Zakon o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SAPV, br. 24/71); Zakon o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SAPK, br. 37/71).

⁹ Uputstvo o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. glasnik SRS, br. 2/72); Uputstvo za izvršenje zakona o overavanju potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SR BiH, br. 8/76 i 24/76); Uputstvo o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SR CG, br. 16/74); Uputstvo o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. nov. SRH, br. 23/74); Uputstvo o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa u SR Sl. (Uradni list SRS, br. 24/74); Uputstvo o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SAPV, br. 15/72); Uputstvo o načinu overavanja potpisa, rukopisa i prepisa (Sl. list SAPK).

U SR Sloveniji je takođe i još jednim podzakonskim aktom (Pravilnik o uslovima za korišćenje arhivske građe, koji je doneo Republički komitet za kulturu i nauku) bliže regulisao ovu oblast.

Isto tako, ovo pitanje je dosta različito regulisano i samoupravnim aktima arhiva.

Karakteristično je napomenuti da je u Pravilniku o korišćenju arhivske građe u Arhivu BiH predviđeno da se korisnicima omogućava izdavanje uverenja ili prepisa i mehanička reprodukcija građe pa i pored toga što Zakonom o arhivskoj građi i arhivskoj službi nije preneto javno ovlašćenje niti je pak to regulisano nekim podzakonskim aktom. To se, bez obzira na nepostojanje propisa, i primenjuje u praksi, što je neminovno jer bi se u suprotnom uskraćivala prava i interesi fizičkih i pravnih lica. Pored toga, arhivi bi u suprotnom morali na zahtev stranaka davati im originale koje bi, nakon overe od strane nadležnog organa, vraćali ili bi neki od odgovornih službenika išao sa strankama do opštine ili suda radi upoređivanja dokumenata i overe. To ne bi bilo ni celishodno ni jeftino. Jedini izlaz mogao bi se naći u reprografisanju dokumenata, bez overe prepisa. Po autorovu shvatanju arhivi bi bili ovlašćeni — organizacije koje izdaju overene prepise dokumenata iz arhivske građe koju štite za lične potrebe fizičkih i pravnih lica u svrhu dokaznog sredstva. Međutim, u republikama i pokrajinama gde nisu obezbeđeni propisi na osnovu kojih se izdaju overeni prepisi na predlog arhiva iz tih republika, odnosno pokrajina, trebalo bi dopuniti odgovarajuće propise zakonima o zaštiti arhivske građe kao što je to zakonima regulisano, kada se radi o nadležnosti sudova i opština. Ovdje se posebno ističe da overavanje prepisa dokumenata podleže plaćanju ili oslobađanju plaćanja takse po svim zakonima o taksama u federaciji, republikama i pokrajinama.

Na prepisu dokumenata, koji se overavaju, treba da stoji tekst sledeće sadržine: »Ova kopija je verna originalu koji se čuva (navesti naziv arhiva) u fondu-zbirci (navesti naziv fonda-zbirke, njegovu signaturu i broj fascikle iz koje je dokument, podatak o tome da li je plaćena taksa ili je overavanje dokumenta oslobođeno plaćanja takse, kao i zakonske propise koji to regulišu, datum izdavanja uverenja, potpis ovlašćenog lica i pečat arhiva).« Tekst za overu prepisa izrađuje se u obliku štambilja.

Overavanje prepisa dolazi u obzir, po mišljenju autora, samo u slučajevima kada se radi o arhivskim dokumentima koji se izrađuju na zahtev pravnih i fizičkih lica a koji ovima služe kao dokaz kod nadležnih organa o činjenicama sadržanim u tim dokumentima, a radi ostvarivanja nekog prava, o čemu je ranije bilo reči.

Reprografska dokumenta za potrebe korisnika — istraživača za naučne, publicističke i druge potrebe, ne podležu obavezi overavanja u smislu zakonskih propisa.